

nog u prirodi, kod čovjeka, životinje, predmeta, u geografiji i historiji. Povijesne izvore srednjovjekovnog čudesnog Le Goff nalazi u Bibliji, antici, barbarskoj tradiciji i folkloru.

Lucien Febvre i Marc Bloch, koji su u časopisu *Annales* upoznavali čitatelje s dometima i problemima sociologije, geografije, demografije, kolektivne psihologije i etnologije, znatno su utjecali na Le Goffa. Bliske veze s društvenim znanostima dale su nove dimenzije kategorijama historije, prostoru i vremenu, kojima se i Le Goff bavi. On, slično kao i Fernand Braudel, čvrsto povezuje prostor s vremenom. On prikazuje srednjovjekovni sistem proučavanja prostorno - vremenskih struktura, gdje se, ne uzrokujući jedno drugo, povezuju materijalne i duhovne činjenice, koje se stvaraju oko vremenskih i prostornih datosti. Šuma, polje, vrtovi, vlastelinstva, grad, ujedno su i geografski i imaginarni životni okviri muškarca i žene u srednjem vijeku. Le Goff tu povezuje historiju i geografiju jer, kao i Lucien Febvre, misli da historičar ne može razumjeti razvoj društva, a da ne uzme u obzir geografsku sredinu. Prostor i mjesta rada i društvenih običaja, također su visoko simbolični, ispunjeni strahovima, željama, snovima i legendama. Po uzoru na ekonomiste poput Adama Smitha, Davida Humea i drugih, koji se bave vremenskim ciklusima, Le Goff se bavi ciklusima kao što su vrijeme liturgije, vrijeme seljačkih radova, vrijeme gradskih radova i slično.

Predmet istraživanja nekih francuskih strukturalnih historioografa, poput Marca Blocha u knjizi "Feudalno društvo", je čovjek u društvu koji mijenja zemlju na kojoj živi. Le Goff, također, pridaje pažnju čovjeku, međutim on u knjizi "Srednjovjekovni imaginarij" posvećuje cijelo poglavlje čovjekovom tijelu, koje je po njemu novi predmet historije. On misli da tijelo zadržava središnje mjesto u srednjovjekovnom sistemu, te pridaje pažnju promjenama u gledištu na tjelesne užitke iz srednjeg vijeka u odnosu na antiku. Pored toga, Jacques Le Goff je nastojao istražiti, po njemu, povlašteno područje imaginarnog, područje sna. Zanimljivo je vidjeti koliko je Crkva zadirala u područje tjelesnih užitaka i u područje sna. Time Le Goff daje prilog za dobivanje cjelovite slike društvenih odnosa u srednjem vijeku.

Za Le Goffa veliku važnost ima historija književnosti i historija umjetnosti. "Čista" historija je bez njih osakaćena. On misli da je u historiju potrebno uključiti historiju prava, historiju znanosti i tehnike, historiju ekonomije. Tu možemo uočiti i utjecaj Ernesta Labroussea, glavnog pokretača istraživanja analističke škole na području ekonomske historije. Sa psihoanalizom, sociologijom, antropologijom, razmišljanjem o medijima možemo, prema Le Goffu, sve više spoznati da je čovjekov život i život društva vezan uz slike kao i uz mnogo opipljivije činjenice. Te slike su nešto što se odvija u čovjekovoj svijesti. Povijest imaginarnog upravo je produbljivanje te povijesti svijesti.

Jacques Le Goff kritičan je prema nekim analistima koji su poput Luciena Febvrea, htjeli izbaciti političku historiju iz repertoara historičara. Nije se slagao s Marc Blochom i Lucienom Febvreom koji su pisali da je politička historija zastarjela i prevladana. Le Goff je mislio da je potrebno oživjeti političku historiju uključivanjem simboličkog i imaginarnog. On uzima političku historiju u obzir, ali ne više kao "historiju - priču" o djelatnosti države, velikih osoba i institucija, nego kao integralni dio historije društvenih struktura. Ta gramatika političke povijesti ostati će uvijek ne samo korisna nego i potrebna. Neophodni su kronologija političkih događaja i biografija političkih ljudi, međutim, prema Le Goffu to su samo dijelovi jedne strukture koji s ostalim dijelovima daju cjelovitu sliku. Naziv toj novoj političkoj historiji je političko - historijska antropologija.

Kako bi se došlo da što točnijih rezultata, Le Goff je, slično kao i Fernand Braudel, vjerovao da društvene znanosti moraju biti pomoćne jedna drugoj. Tako politička historija ne može pretendirati na samostalnost. U vrijeme multidisciplinarnosti, zatvaranje u samo jednu znanost je posve neodrživo. Tako politička historija, prema Le Goffu, više nije "kičma" već "jezgra" historije.

Mario Pašić

Hrvatske županije kroz stoljeća

(skupina autora), Školska knjiga, Zagreb 1996., 168 str.

Tijekom prošlih vjekova županije u Hrvatskoj su bile jedan od temeljnih čimbenika hrvatske državnosti. Niz stoljeća duga povijest županija svjedok je djelovanja hrvatske države i njezinog ustroja u sklopu različitih povijesnih epoha. Predstavljajući teritorijalno-

administrativni i politički sustav, županije su odražavale ukupan društveni razvoj na hrvatskom povijesnom prostoru. Uspostavom neodvisne Republike Hrvatske provedena je na osnovi Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (od 29.12.1992.) nova administrativno-teritorijalna organizacija kojom su na cjelokupnom državnom teritoriju ustrojene županije. Taj je sustav sjedinio elemente moderne regionalizacije, ali i stoljetna iskustva županijskog ustroja.

Djelo "Hrvatske županije kroz stoljeća" sadrži devet znanstvenih priloga, koji su 1992. izloženi na Okruglom stolu u Zagrebu na poticaj i u organizaciji Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Prvi prilog "Županije u ranom srednjem vijeku u Hrvatskoj" rad je Ive Goldsteina (9-20) i bavi se ustrojem administrativno-teritorijalnih jedinica u hrvatskoj državi između doseobe i kraja XI. st. Autor pojašnjava da se za najranije razdoblje razlikuje "župa" kao prva i najniža razina društvene organizacije, u kojoj obitava skupina ljudi u krvnoj vezi pod jednim poglavarom (županom), od "županije" kao više i prostorno opsežnije jedinice (11). Na osnovi spisa cara Konstantina Porfirogeneta "De administrando imperio" opisuje se 11 hrvatskih županija te naglašava kako su u IX. i X. st. vjerojatno postojale i druge županije na području od Cetine do Kupe.

Borislav Grgin predstavlja "Županije u razvijenom i kasnom srednjem vijeku" (21-38). U razdoblju od XII. do početka XVI. st. postoje razlike u dinamici i u razdoblju trajanja pojedinih etapa u razvoju županija, koje se s vremenom smanjuju i gube (21). Kada je nakon turskih osvajanja hrvatski državni prostor sveden na "ostatke ostataka", središte državnosti, ustanova i teritorija okupljeni su na uskom području koje gravitira Zagrebu. Na područjima pod mletačkom i turskom vlašću kontinuitet županija je zamižen novim organizacijskim oblicima.

U prilogu "Upravna podjela hrvatskih zemalja u sklopu Osmanlijskoga Carstva" (39-47) Nenad Močanin razmatra podjelu osvojenih područja na vilajete (krajista), sandžake i beglerbegluke. Ističe kako su upravne jedinice "civilnog" značaja zasnovane na teritorijalnom načelu i bliže županijskom sustavu, bile kaze i kadiluci te niže jedinice (nahije), koje dijelom potječu od srednjovjekovnih župa. Ponekad čuvaju stara imena (Rama), ali češće nose imena najvažnijih gradova (Jajce, Erdut, Gračac).

"Županije u Hrvatskoj i Slavoniji u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća" (49-70) tema su rada Filipa Potrebece. Nakon velikog turskog rata (1683-99) oslobođeni hrvatski krajevi nisu pripojeni Banskoj Hrvatskoj te se stoga samo u Zagrebačkoj, Varaždinskoj i dijelu Križevačke županije održao kontinuitet županijskoga sustava. Od 1745. obnavljaju se slavonske županije, a reformom županijske uprave dana su županijama velika prava u vojnim, upravno-financijskim i pravnim poslovima. Josip II. je u sklopu administrativnih reformi (1785-90) županije učinio potpuno ovisnima, što se održalo do 1790., kada se obnavlja županijska uprava i samouprava. U razdoblju od 1790. do 1848. županije su u državnoj organizaciji osnovne jedinice, tj. plemićke upravno-političke i sudske teritorijalne jedinice plemića koje su djelovale po ustaljenom ustrojstvu do sredine XVIII. st. Većina županijskih uprava podržala je proces osamostaljenja i sjedinjenja hrvatskih zemalja pod vodstvom bana Josipa Jelačića. Oktroiranim ustavom (od 4.III.1849.) samostalnost županijske uprave svedena je na minimum te županijski sustav postaje produžena ruka bečke vlade.

Prilog "Županije u Hrvatskoj i Slavoniji u prijelaznom razdoblju od 1848. do 1881." (71-97) rad je Dragutina Pavličevića. Razmatraju se pokušaji preustrojstva lokalne uprave i samouprave u razdoblju od 1848. do 1881. godine., kada nastaje ličko-krbavska županija, a ostale su županije preuređene i preimenovane. Tada su konačno određene unutarnje granice županija, ali i Hrvatske i Slavonije te će sa tim povijesnim granicama Hrvatska 1918. pristupiti Državi SHS i Kraljevini SHS.

"Županijsko uređenje u posljednjoj fazi postojanja (1881.-1918.)." tema je rada Božene Vranješ-Soljan (99-112). Riječ je poglavito o "Zakonu ob ustroju županija i uređenju uprave u županijah i kotarih" (1886. god.) na osnovu kojega je na mjesto županija u građanskom području i okružja u bivšem krajiskom području Kraljevina Hrvatske i Slavonije ustrojeno osam novih županija (Ličko-krbavska, Modruško-riječka, Zagrebačka, Varaždinska, Bjelovarsko-krizevačka, Požeška, Virovitička, Srijemska). Takav je županijski ustroj sačuvan do 1918. godine.

Mira Kolar-Dimitrijević u radu "Elementi županijskog sustava u samoupravama oblasti 1927-1929. godine" (113-122) ukazuje na važnu ulogu Stjepana Radića, koji je kao predsjednik Oblasnog odbora Oblasne skupštine zagrebačke oblasti iskoristio županijsko zakonodavstvo boreći se za ostvarenje što šire samouprave u Hrvatskoj (121).

Njegovim ubojstvom takva su nastojanja prekinuta, a nakon proglašenja Šestosiječanjske diktature ukinut je svaki trag županijske odnosno oblasne samouprave.

Razdoblje dviju Jugoslavija te promjene u županijskom ustrojstvu stvaranjem neovisne Republike Hrvatske obrađuje Mladen Klemenčić u radu "Promjene upravno-teritorijalnog ustroja Hrvatske 1918-1992" (123-148). Razdoblje nakon uspostave samostalne Hrvatske autor obrađuje za razdoblje do 1992. godine, razmatrajući poglavito važnost Ustavnih odredbi i prijedlog županijskog ustroja (Nacrt prijedloga..., 1992.).

Zaključni prilog pripada Veljku Rogiću ("Bitnost problematike regionalizacije i njezin odnos prema županijskoj organizaciji", 149-154), a u kojem se upozorava na mogućnost promjene tradicionalnih veza i odnosa između pojedinih regija.

U prilogu se donosi popis svih poznatih župana varaždinskih (157-160). Knjiga je opremljena brojnim zemljovidima i bogatom ilustrativnom građom.

Zbornik stručnih radova o povijesnom razvoju županija na hrvatskom prostoru zasigurno je vrijedan prinos poznavanju i vrednovanju značaja ustanove županija za hrvatsku državotvornu svijest. Zbir od devet priloga tvori kronološki cjelovito djelo te ga s pravom možemo ubrojiti u niz prijeko potrebnih pripremnih i temeljnih studija o pojedinim važnim čimbenicima i sastavnicama hrvatske prošlosti.

Lovorka Čoralić

Maren Freidenberg, Evrei na Balkanah (na ishode srednevekovlja)

Moskva - Jeruzalem 1996, 240 str.

Maren Freidenberg (Moskva, 1924), nekadašnji profesor Univerziteta u Kalinjinu (nekad i danas Tver, Rusija), danas suradnik Diaspora Research Instituta u Tel Avivu, posljednjih je desetljeća jedan je od najboljih poznavatelja hrvatske i južnoslavenske srednjovjekovne povijesti u inozemstvu. Otkako je krajem osamdesetih odselio s obitelji u Izrael, nužno mu se donekle izmijenio i uži znanstveni interes: počeo se baviti poviješću Židova na prostoru koji je dotad istraživao. Plod intenzivnog rada je stoga i knjiga "Evrei na Balkanah". Sam naslov - "Jevreji Balkana" ipak je preuzak s obzirom na sadržaj knjige, jer se u njoj govori i o Istri i Sloveniji. Ako prihvaćamo opći stav da Balkan završava na Kupi i Savi, onda se ni sjeverni dijelovi Hrvatske, pa ni Vojvodina, ne bi mogli smatrati Balkanom. Čini se da bi termin "južnoslavenski prostor" u ovom slučaju bio prikladniji.

No, ova terminološka diskusija nije od važnosti pri ocjeni knjige. Naime, radi se o važnom doprinosu povijesti Židova, kako na širem prostoru, tako i u Hrvatskoj. Velik je broj rasprava napisan o pojedinačnim problemima - o kraćim razdobljima ili užim sredinama, ali se rijetko koji istraživač, praktično nitko, nije odvažio objediniti rezultate sa šireg prostora i dužeg razdoblja i prezentirati ih u jednoj knjizi. Pogotovo to važi za područje tako divergentno kao što je južnoslavenski prostor - činjenica jest da su mnoge situacije na tom prostoru u kojima su se Židovi našli slične, ali ima i vrlo mnogo različitosti.

Autor se bavi "krajem srednjovjekovlja", dakle razdobljem koje u Hrvatskoj počinje s prvim spominjanjima Židova na istočnojadranskoj obali (u 14. st. u Zadru, Splitu i Dubrovniku) i u unutrašnjosti (na zagrebačkom Gradecu), pa sve do kraja 18. stoljeća, kada počinje naseljavanje Židova iz drugih austrijskih zemalja ponajviše u sjevernu Hrvatsku, ali i u Bosnu.

Knjiga počinje opisom prvih značajnijih skupina Židova koje se u 13. stoljeću pojavljuju u slovenskim zemljama (Kranjskoj, Koruškoj i Štajerskoj), a pretežno se bave posudbom novca, poslom koji je tada kršćanima bio zabranjen. Poslovi su im cvjetali od 1320. do oko 1370, a od 1496. do 1515. Habsburgovci su ih protjerali iz tih krajeva. Na istočnojadransku se obalu veće skupine Židova doseljavaju u prvoj četvrtini 16. stoljeća, pošto su 1492. i kasnijih godina prognani iz Španjolske i Portugala. U Splitu i Dubrovniku postoje židovske općine, u drugim gradovima Židovi borave tek povremeno. Posebno je značajna aktivnost dubrovačkih Židova u transbalkanskoj trgovini, a splitski se Židovi u nju uključuju pošto je 1572. godine po zamisli i zalaganju Židova Danijela Rodrigeza otvorena splitska skela.

Židovi su u 16. stoljeću naselili i unutrašnjost poluotoka, ponajprije Sarajevo, Beograd i Bitolu (Monastir). Te su zajednice cvale sve do kraja 17. stoljeća, kada im

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

29

ZAGREB

1996.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Ivana Lučića 3

tel.: 385 (0)1 6120 150 fax: 385 (0)1 6156 879
385 (0)1 6170 685

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Stipe BOTICA

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
ENGLISKI JEZIK:**
Nikolina JOVANOVIĆ

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u veljači 1997. godine